

Lotta Savinko

17.10.2023

Dnro 001/81/2023

Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Asiantuntijakuuleminen 18.10.2023 klo 11.30

HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ja VNS 1/2023 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

Akava kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto otsikkoasiassa.

Pääministeri Orpon hallituksen finanssipolitiikan tavoitteena on vahvistaa julkista taloutta toimenpidekokonaisuudella, joka vahvistaa julkista taloutta nettomääräisesti 6 mrd. euroa vuoden 2027 tasolla. Työllisyys- ja kasvutoimilla tavoitellaan 100 000 uutta työllistä. Pidemmällä aikavälillä tavoitteena on nostaa työllisyysaste 80 prosenttiin. Akava pitää hallituksen tavoitteita julkisen talouden vakauttamiseksi ja työllisyyden edistämiseksi tärkeinä, mutta hallituksen keinot eivät vastaa tavoitteita julkisen talouden tasapainottamiseksi tai työllisyyden nostamiseksi.

Valtion talousarvioesityksessä korostetaan, että talouskasvua vauhditetaan parantamalla reilua kilpailua, tekemällä merkittävät panostukset TKI-toimintaan, nostamalla osaamistasoa ja kehittämällä työmarkkinoita. Lisäksi hallituksen tavoitteena on vahvistaa Suomen kilpailukykyä ja yrittämisen edellytyksiä.

Kansantalouden kasvupotentiaalin vahvistaminen on pitkällä aikavälillä ainoa keino kasvattaa julkisen talouden reaalityuloja ja rahoittaa hyvinvointiyhteiskunnan tarvitsemat palvelut niin, että ei tarvitse velkaantua enemmän. Kasvukyvyn vahvistaminen on keskeinen talouspolitiikan tavoite, kuten pitääkin. Kyse on panostuksista tuottavuuden kasvattamiseen ja työllisyysasteen nostamiseen. Tavoite nostaa TKI-investointien BKT-osuus 4 prosenttiin on kannatettava. Siihen talousarvioesityksessä kohdennetaan resursseja. TKI-toiminnan tukemisen valtuutta ehdotetaan nostettavan 529 miljoonaa euroon, joka sisältää T&K-rahoituksen valtuuden lisäyksen 92 miljoonalla eurolla vuonna 2024. Olennaista on myös sitoutuminen julkisen TKI-panostuksen kasvattamiseen. Tutkimus- ja kehittämisrahoituslain mukaisesti valtion T&K-rahoitus nostetaan asteittain 1,2 prosenttiin bruttokansantuotteen arvosta vuoteen 2030 mennessä.

Akava katsoo, että valtuuden kohdentaminen erityisesti yrityksille, jotka sitoutuvat lisäämään vihreään ja digitaaliseen siirtymään kohdistuvia investointeja, on kannatettavaa ja palvelee Suomen kestävä kasvun tavoitettava.

Lotta Savinko

17.10.2023

Dnro 001/81/2023

Kunnianhimoiset TKI-tavoitteet eivät saa kariutua TKI-osaajien puutteeseen. Kansainvälisillä osaajilla on tärkeä rooli TKI-toiminnan määrän ja laadun nostossa. Suomi tarvitsee paljon koulutettua ulkomaista työvoimaa. Hallitusohjelmassa tunnistetaan pula osaavasta työvoimasta työmarkkinoillamme. Samaan aikaan hallitus kuitenkin tiukentaa monilta osin maahanmuuton ja kotoutumisen edellytyksiä, mikä ei edistä osaajien hakeutumista Suomeen. Hallituksen tulisi päinvastoin luoda proaktiivisesti toimia, joilla Suomea ja suomalaista työelämää markkinoitaisiin houkuttelevana, turallisena ja syrjimättömänä paikkana. Tässä esimerkiksi työ syrjinnän ehkäisemiseksi tai maahanmuuttajien oikeus kotoutumista edistävään kielikoulutukseen ovat aivan keskeisiä toimenpiteitä – maahantulon perusteeseen katsomatta.

Aikuiskoulutustuki lakkautetaan 1.8.2024 alkaen. Päätös on väärä työelämän suurten murrosten keskellä. Toteutuessaan se osuu voimakkaimmin pieni- ja keskituloisiin naisiin, jotka ovat hyödyntäneet tukea useimmin työvoimapulasta kärsivän sote-alan opintoihin. Lähes puolet aikuiskoulutuksen käytöstä on liittynyt sote-alaan joko lähtö- tai kohdetutkinnoltaan. Uhattuna ovat muidenkin palkansaaajien ja yrittäjien mahdollisuudet siirtyä alalta toiselle, syventää omaa osaamista tai lisätä työhyvinvointia opiskelun avulla.

Akava katsoo, että aikuiskoulutustuen lakkauttaminen on lyhytnäköistä. Sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen on perustettu kolmikantainen työryhmä, jonka tarkoitus on laatia ehdotuksia työuran aikaisen jatkuvan oppimisen tukemiseksi. Aikuiskoulutustuen tilalle tulee luoda ennen nykyisen aikuiskoulutustuen lakkautumista uusi osaamisen kehittämistä edistävä ja osaajapulaa korjaava tukimuoto. Uudessa mallissa myös työnantajien pitää osallistua ammattitaitoa edistävän koulutuksen rahoitukseen ja mahdollistaa ajankäyttö oppimiseen. Osaamisen kehittämisen mahdollisuudet pitää varmistaa jatkossakin ja valtiolla tulee olla rahoitusvastuuta.

Työllisyys- ja yrityspalvelut

Talousarvioesityksessä hallitus tuo esiin työlainsäädäntöön liittyviä esityksiä, joilla se tavoittelee 100 000 lisätyöllistä. Näillä toimille ei kuitenkaan ole pystytty tunnistamaan tutkimusnäyttöön pohjautuvaa työllisyysvaikutusta, eikä toimilla myöskään saavuteta säästöjä julkiseen talouteen. Työvoimapalveluiden siirto kunnille lisää työllisyyttä vain, jos samalla varmistetaan se, että kuntien rahoitusjärjestelmä kannustaa kuntia hoitamaan tehtävää siten, että työttömät työllistyvät nykyistä nopeammin avoimille työmarkkinoille.

Akava pitää työttömyysturvaan kohdistuvia säästöjä ja kiristyksiä kokonaisuudessaan liian suurina. Monista osista koostuvat leikkaukset voivat yksilö- tai kotitalouksien tasolla aiheuttaa kohtuuttoman suuria tulonmenetyksiä ja toimeentulon vaikeutumista. STM:n julkistaman sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arvioinnin mukaan kahdessa

Lotta Savinko

17.10.2023

Dnro 001/81/2023

pienituloisimpien desiilissä jopa 10 prosentilla kotitalouksista vuositason käytettävissä olevat tulot pienentyvät vähintään kymmenellä prosentilla.

Julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden määrärahoja ehdotetaan vähennettävän 37 miljoonalla edellisvuoteen verrattuna johtuen hallituksen päätöksestä vähentää työllisyysmäärärahoja ja lakkauttaa tärkeät yritystoiminnan kehittämispalvelut. Akava katsoo, että tämä heikentää yrittäjyyden edellytyksiä ja yritysten toimintaa tilanteessa, jossa talouden näkymät synkkenevät ja työllisyyttä pitäisi kasvattaa. TE-palveluiden siirtyessä kuntien vastuulle on tärkeää varmistaa jatkossakin eri kokoisten yritysten, niin työnantajayrittäjien että yksinyrittäjien, palveluiden, neuvonnan ja ohjauksen, riittävyys ja saatavuus.

Valtion talousarvioesityksessä työllisyyden ja yrittäjyyden määrärahoiksi ehdotetaan 994 miljoonaa euroa vuodelle 2024. Tämä on 9 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Akava katsoo, että määrärahojen osalta yritysten kehittämiseen ja yritysten kasvun tukemiseen kohdistuvat määrärahavähennykset heikentävät talouskasvua ja työllisyyttä.

Yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo

Akava pitää välttämättömänä, että hallitus sitoutuu edistämään yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä kaikessa toiminnassaan ja viestii tästä selkeästi. Suomalaisen työelämän on oltava hyvä ja turvallinen paikka jokaiselle. Yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä koskevan tiedonannon toimeenpanoon kohdennetaan yhteensä 6,0 milj. euroa vuosille 2024—2027. Akava painottaa, että oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa lainsäädäntö, käytännön toimet sekä päättäjien ja muiden ihmisten asenteet tukevat kaikki yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Hallitusohjelman työelämän ja sopimisen kirjaukset vaikuttavat voimakkaasti myös sukupuolten väliseen tasa-arvoon sekä samapalkkaisuuteen. Työelämän tasa-arvo voi kehittyä mihin suuntaan tahansa, pelkona kuitenkin on työelämän tasa-arvokehityksen pysähtyminen tai heikentyminen. Vientivetoisen palkkamallin sääntely tai jäykät rakenteet pysäyttävät Suomen mahdollisuudet samapalkkaisuuteen. Tältä osin hallituksen keinot kehittää työmarkkinoita ovat sukupuolten tasa-arvon osalta haitallisia.

Sukupuolten tasa-arvo ja sen edistäminen on sosiaali- ja terveysministeriön strategisena vaikuttavuustavoitteena ja sen raportointiin on kolme sukupuolten tasa-arvon edistämistä mittaavaa indikaattoria. Sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista mittaa palkansaajien säännöllisen työajan kuukausiansioiden ero sukupuolittain eli ns. sukupuolten välinen palkkaero. Tavoitteen on kaventaa palkkaeroa vuoden 2022 palkkaerolukemasta 84.4 vuoteen 2024 loppuun mennessä 0,3 prosenttiyksikköä. Vaikka tavoite on vaatimaton, on Akava huolissaan siitä, että eri menoleikkausten ja työmarkkinauudistusten vaikutukset negatiivisesti

Lotta Savinko

17.10.2023

Dnro 001/81/2023

niin sukupuolten tasa-arvoon Suomessa, toimeentuloon ja työelämän tasa-arvoon.

Kansaneläke- ja elinkustannusindeksiin sidottuihin etuuksiin ja etuuslakien rahamääriin ei tehdä indeksitarkistusta vuosina 2024–2027. Esityksen sukupuolivaikutukset painottuvat naisiin. Vähimmäismääristä vanhempainpäivärahaa maksetaan selvästi useammin naisille kuin miehille. Myös opintorahan saajista suurempi osa on naisia (n. 57 % saajista). Samoin sekä yleistä asumistukea että eläkkeensaajan asumistukea maksetaan useammin naisille kuin miehille. Lisäksi yleisen asumistuen saaminen yhdistyy usein muihin edellä mainittuihin etuuksiin. Työssä käyvistä, asumistukea saavista selvästi suurempi osa on naisia, mikä johtunee siitä, että osa-aikatoiden tekeminen on yleistä juuri naisilla, ja matalapalkkaiset alat ovat usein naisvaltaisia.

Indeksitarkastusten jäädyttäminen vaikuttaa erilaisten kotitalouksien asemaan ja ne kohdentuvat erityisesti lapsiperheisiin, joissa kuukausikohtaiset tulot laskevat 122–148 euroa kuukaudessa. Hallituksen esitysluonnoksen esimerkkiperheistä myös havaitaan, että pienituloisissa perheissä indeksitarkistusten tekemättä jättäminen lisää toimeentulotuen tarvetta. Pienituloisen perheen käytettävissä olevat tulot eivät tällöin välttämättä laske, mutta toimeentulotuen osuus perheen tuloista muodostuu suuremmaksi. Toimeentulotukea saavissa perheissä lapsilisä huomioidaan tulona, joten toimeentulotukea saavien lasten perheet eivät hyödy lapsilisien korotuksista. Vaikutukset kohdistuvat erityisesti alimpiin tulodesiileihin. Hintojen nousu vaikuttaa erityisesti pienituloisiin kotitalouksiin, jolloin vaarana on, että entistä useampi perhe putoaa köyhyyteen. Köyhyys eriarvoistaa lapsia, estää osallisuutta ja vaikuttaa tutkitusti pitkälle aikuisuuteen. Akava katsoo, että pienituloisten perheiden osalta tulee indeksijäädytystä tarkastella yhdessä muiden hallituksen sosiaaliturvaan linjaamien muutosten kanssa, ja eri toimin ehkäistä lapsiperheköyhyyden lisääntyminen.

Akava pitää oikeana hallituksen päästöstä perua aiemmin suunnittelemansa leikkaukset vanhempainrahaan ja työnantajalle maksettavaan perhevapaakorvaukseen. Vanhemmuudesta aiheutuvien kustannusten tasaamiseksi tulisi uudistaa lastenhoidon tukijärjestelmä ja uudistaa erityisesti kotihoidontuki. Tällä olisi myös vaikutus työllisyyteen. Työelämän tasa-arvon edistämiseksi on perhe- ja hoivavastuuta jaettava tasaisesti vanhempien kesken uudistamalla myös lasten hoitotukijärjestelmä. Nyt alkaneella hallituskaudella on tarpeen aloittaa lasten hoitotukijärjestelmän selvitys- ja arviointityö. Hoitovastuun jakamisen, vanhempien työhön paluun ja lasten varhaiskasvatukseen osallistumisen mahdollisuuksia pitää lisätä ja lasten koulutien alun tukemista vahvistaa. Uudistuksia pitää tarkastella samanaikaisesti tarvittavien varhaiskasvatustoimenpiteiden kanssa.

Hallitus laatii poikkihallinnollisen tasa-arvo-ohjelman, jatkaa kolmikantaista samapalkkaisuusohjelmaa valtion ja työmarkkinajärjestöjen kesken sekä teettää taloustieteellisen

Lotta Savinko

17.10.2023

Dnro 001/81/2023

vaikuttavuusanalyysin, jossa selvitetään samapalkkaisuusohjelmien, lainsäädännön muutosten, taloussuhdanteiden, työmarkkinoiden rakennemuutosten ja työmarkkinatoimenpiteiden vaikutuksia naisten ja miesten keskiansioiden eron muutoksiin. Tämä arviointi tulee tehdä ripeästi heti hallituskauden alussa ja siinä on ehdottomasti huomioitava hallitusohjelman ja valtion talousarvion esitykset.

Työkyky ja työhyvinvointi

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa tavoitteena on puolittaa viiden vuoden aikana uupumuksesta ja työpahoinvoinnista johtuvien sairauspoissaolojen määrä ja parantaa työhyvinvointia sekä vähentää työhön hakeutumisen esteitä ja poissaoloja työstä. Sairauspoissaolojen puolittaminen tärkeä tavoite.

Työhyvinvointiin panostaminen sekä työnantajan että työntekijän toimilla ehkäisee työkyvyttömyyttä ja siitä aiheutuvia kustannuksia. Menetetyn työpanoksen kustannukset kuormittavat niin julkista taloutta, työnantajia kuin yksittäisten ihmisten toimeentuloa. Ongelmat työkyvyssä ja heikko työhyvinvointi vähentävät työpanosta, luovuutta ja oppimiskykyä. Työkyvyttömyys maksaa useita miljardeja vuosittain yhteiskunnalle ja työnantajille. Työkyvyn tukemiseen, henkiseen hyvinvointiin ja työkyvyttömyyden ennaltaehkäisyyn panostaminen ovat työllisyyden ja työurien pidentymisen kannalta välttämättömiä toimia. Suomen väestön supistuessa työikäisten työkyvyn ylläpitäminen ja työkyvyttömyyden ehkäiseminen ovat entistäkin tärkeämpiä.

Valtion talousarvioesityksessä ei kuitenkaan huomioida riittävästi tavoitetta puolittaa sairauspoissaolot.

Hallitus on päättänyt korottaa Kela-korvauksia vuoden 2024 alusta alkaen, jolloin yleis- ja erikoilääkäreiden vastaanottojen, hammaslääkäreiden ja psykoterapian perustutkimuksen korvaukset nousevat. Lisäksi hallitus valmistelee uuden Kela-korvausmallin hallitusohjelman mukaisesti. Tavoitteena on purkaa syntyneitä hoitojonoja tukemalla palveluihin pääsyä Kela-korvausten avulla. Tarkoitus on hyvä. Akava pitää tärkeänä, että toimet ja resurssien kohdentaminen on mahdollisimman vaikuttavaa ja siksi päätöksissä ja budjettiesityksissä resurssin kohdentamisen vaikutuksia suoraan hyvinvointialueille palveluihin ja henkilöstöön on tärkeää arvioida ja vertailla. Talousarvioesitysten osalta on tärkeää arvioida, lisäävätkö ne sote-alan vetovoimaa ja tukevatko ne palveluiden saatavuutta ja palveluihin pääsyä joko lyhyellä tai pidemmällä aikavälillä.

Hyvinvointialueilta vaaditaan yli miljardin euron säästöt ja alijäämä pitää kattaa vuoteen 2026 mennessä. Tämä on liian kireä aikataulu. Säästöt kohdistuvat palveluverkkoon ja henkilöstöön, lisäävät kuormitusta ja heikentävät palveluita väestön ikääntyessä ja palvelutarpeen kasvaessa. Palveluihin pääsy vaikeutuu. On myös syytä pohtia, lisääntyvätkö palveluiden ulkoistukset ja vuokratyövoiman käyttö ja mikä sen merkitys hyvinvointialueille ja työvoiman saatavuudelle on. Akava korostaa, että hyvinvointialueiden riittävät resurssit (raha, henkilöstö) ja

Lotta Savinko

17.10.2023

Dnro 001/81/2023

palveluiden laatu ja saatavuus pitää varmistaa. Monituottajuutta ja palveluseteliä on hyödynnettävä tehokkaasti ja sen arvo on oltava riittävä. Uudet digiratkaisut pitää ottaa käyttöön kaikilla hyvinvointialueilla ja siihen liittyvään kehittämiseen pitää kohdentaa resursseja. Työn ja tehtävien organisoiminen eri ammattiryhmien osaamisen hyödyntämiseksi sekä panostukset sote-henkilöstön työoloihin ja jaksamiseen lisäävät sote-alan houkuttelevuutta ja ovat osaltaan ratkaisemassa työvoimapulaa. Akava ry pitää hyvänä, että sosiaali- ja terveydenhuollon sekä ja pelastusalan henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaamiseksi hallitus osoittaa kehyskaudella ns. Hyvän työn ohjelmaan yhteensä 9 milj. euron kertaluonteisen määrärahan. Ohjelma sisältää strategisessa tiekartassa 2022–2027 ehdotettuja henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaamiseen tähtääviä toimenpiteitä.

Akava katsoo, että tarvitsemme myös osaajia ulkomailta ja heille sujuvat lupaprosessit ja kielikoulutusta. Hallituksen päätös lykätä 0,7 hoitajamitoitusta on tässä osajapulassa ymmärrettävää. Olennaista on, että kaikki lain sallimat työntekijäryhmät hyödynnetään osana mitoitusta.

Työn tuottavuutta ja työhyvinvointia ei voi kehittää ilman, että työturvallisuus on kunnossa. Työsuojelulainsäädännön tunnettuutta on tarpeen lisätä sekä oikeuksia ja velvollisuuksia täsmennettävä niin, että työsuojelu varmistetaan laajasti käytännössä. Työturvallisuuslainsäädäntöä on uudistettava.

Nuorten, alle 30-vuotiaiden työntekijöiden pahoinvointi, sairauspoissaolot ja jopa eläköityminen ovat olleet kasvussa. On entistään tärkeämpää löytää keinoja tukea mielenterveyttä varhain. Työkyvystä ja jaksamisesta huolehtiminen vaikuttaa ihmisten suoriutumiseen, oppimiseen ja toiminnan kehittämiseen.

Tarvitsemme myös työelämän kehittämisen kansallista ohjelmaa. Työ 2030 -ohjelman mukaisesti johtamisen ja työhyvinvoinnin kehittäminen yhdessä työelämäohjelmien avulla on tärkeää. Valtion talousarvioesityksessä Työn ja työhyvinvoinnin kehittämisohjelmalle on budjetoitu varoja vain vuodelle 2023. Ohjelmassa pääministeri Marinin hallituskaudella hyödynnettiin aiempien työelämän kehittämisohjelmien kokemuksia ja tietoa tulevaisuuden työelämästä. TYÖ2030 tuotti tietoa myös koronavaikeuksista selviytymiseen. Ohjelma teki yhteistyötä jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen kanssa ja sitä toteutettiin lukuisten ala- ja aluekohtaisten hankkeiden avulla yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön sekä työmarkkinajärjestöjen ja muiden työelämän toimijoiden kanssa.

Akava ry:n puolesta

Lotta Savinko
tasa-arvo- ja työympäristöpäällikkö